

بررسی اثر متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی بر کفایت مزایا

۹۴

مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

۱۳۹۹

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

بررسی اثر متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی بر کفایت مزایا

تهیه‌کننده:

سمانه گلاب

گروه مطالعاتی رفاه و تأمین اجتماعی

موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

«نهاد پژوهشی صندوق بازنشستگی کشوری»

۱۳۹۹

مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

بررسی اثر متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی بر کفایت مزایا

تهیه‌کننده: سمانه گلاب

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

شماره مسلسل: ۹۴

کد گزارش: ۹۹۲۱۵۰۰۵۹

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۱۱/۱۱

نشانی مؤسسه: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، کوچه محوی، پلاک ۴، واحد

۱۰۱ کدپستی: ۱۹۳۴۶۱۳۷۸۱ تلفن: ۰۲۱-۲۲۷۰۳۴۶۵-۲۱ دورنگار: ۰۲۱-۲۲۷۰۳۹۰۳

تارنما: www.saba-psi.ir پست الکترونیک: info@saba-psi.ir

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا محفوظ است.

فهرست

- خلاصه مدیریتی الف
- ۱- مقدمه ۱
- ۲- تعریف مفاهیم ۳
- ۱-۲- متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی ۳
- ۲-۲- کفایت مزایا ۵
- ۳- نمایی کلی از وضعیت حقوق بگیران به تفکیک استان ۷
- ۴- کفایت مزایا بر مبنای خط فقر ۱۱
- ۵- کفایت مزایا بر مبنای هزینه متوسط ۱۸
- ۶- کفایت مزایا با توجه به هزینه مسکن ۲۳
- ۷- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۲۹

خلاصه مدیریتی

مهرماه سال ۱۳۹۹، سیاست متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی برای حقوق‌بگیران دو صندوق کشوری و لشکری اجرایی شد. این سیاست را می‌توان از جنبه‌های گوناگون مورد بررسی قرار دارد که در گزارش حاضر اثر اجرای این سیاست بر کفایت مزایا بررسی شده است. برای این منظور میزان کفایت مزایا در صندوق بازنشستگی کشوری در دو مقطع آبان ۱۳۹۸ و آبان ۱۳۹۹ (که افزایش حقوق سالانه و متناسب‌سازی، هر دو، تحقق یافته) به تفکیک استان مقایسه شده است. در این بررسی سه معیار برای کفایت مزایا در نظر گرفته شده است که عبارت‌اند از: کفایت بر مبنای خط فقر، کفایت بر مبنای مخارج متوسط خانوار و کفایت بر مبنای مخارج در صورتی که فرد حقوق‌بگیر دارای مسکن باشد. خلاصه‌ای از نتایج این مقایسه به شرح زیر است:

کفایت بر مبنای خط فقر

- در مقطع آبان ۱۳۹۸ میانگین حقوق پرداختی در تمان استان‌ها به جز استان تهران بالاتر از خط فقر استان بوده است.
- در این مقطع تعداد ۲۷۳ هزار نفر از حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری (نزدیک به ۱۹ درصد) حقوقی کمتر از خط فقر استان خود داشته‌اند که ۹۳ درصد این تعداد مربوط به استان تهران است.

- با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ تعداد بازنشستگانی که حقوق ماهانه آنها کمتر از خط فقر استانی است به ۱۰۴ هزار و ۷۰۰ نفر کاهش پیدا کرده است (۷ درصد از حقوق‌بگیران).

کفایت مزایا بر مبنای مخارج متوسط

- در آبان ۱۳۹۸ متوسط حقوق پرداختی صندوق ۷۸ درصد از متوسط هزینه‌های خانوار با سرپرست سالمند را پوشش داده است. در این مقطع نزدیک به ۶۵ درصد حقوق‌بگیران، دریافتی کمتر از متوسط مخارج خانوار با سرپرست سالمند داشته‌اند.
- با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ (افزایش سالانه و متناسب‌سازی) نسبت میانگین حقوق به مخارج در مقطع آبان به ۱۱۳ درصد رسیده است. نسبت حقوق‌بگیران با دریافتی کمتر از متوسط هزینه به ۲۸ درصد کاهش یافته است.
- نسبت میانگین حقوق به میانگین هزینه‌ها در استان‌های مختلف با یکدیگر تفاوت قابل ملاحظه‌ای دارد، به طوری که در آبان ۱۳۹۸ میانگین حقوق در استان خراسان جنوبی ۱۶۳ درصد هزینه‌ها و در استان تهران ۴۴ درصد هزینه‌ها بوده است.
- در مقطع آبان ۱۳۹۸ در ۱۲ استان اصفهان، البرز، تهران، خراسان رضوی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، فارس، قم، کرمانشاه، گلستان، مازندران و همدان میانگین حقوق بازنشستگی کمتر از میانگین مخارج خانوار سالمند بوده است. با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ در تمام استان‌ها به جز تهران و البرز میانگین حقوق بیشتر از میانگین مخارج ماهانه شده است.
- در آبان ۱۳۹۸ در ۸ استان اصفهان، البرز، تهران، خراسان رضوی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، مازندران و همدان بیش از ۸۰ درصد حقوق‌بگیران استان، دریافتی کمتر از متوسط مخارج خانوار با سرپرست سالمند داشته‌اند. در دو استان تهران و البرز به ترتیب ۹۸ و ۹۶ درصد در حقوق‌بگیران حقوقی کمتر از متوسط هزینه‌ها داشته‌اند. با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ به جز دو استان البرز و تهران

در سایر استان‌ها کمتر از ۲۰ درصد حقوق بگیران با حقوق کمتر از مخارج متوسط درگیر هستند.

- در استان تهران با وجود افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹، نسبت تعداد افرادی که حقوق آنها کمتر از مخارج استان بوده است نسبت به سال ۱۳۹۸ بهبود نداشته است به طوری که ۹۷ درصد حقوق بگیران در این استان دریافتی کمتر از مخارج دارند.

کفایت بر مبنای مخارج خانوار در صورت مالکیت مسکن

- با لحاظ کردن مالکیت مسکن حقوق بازنشستگی به طور متوسط ۱۳۱ درصد از هزینه‌ها را در سال ۱۳۹۸ و ۱۹۰ درصد را در سال ۱۳۹۹ (مقطع آبان) پوشش می‌دهد.

- از مجموع حقوق بگیران صندوق در آبان ۱۳۹۸، معادل ۲۱ درصد آنها حتی در صورتی که مالک مسکن باشند، دریافتی کمتر از هزینه داشته‌اند. در آبان ۱۳۹۹ با افزایش حقوق و متناسب‌سازی این نسبت بهبود یافته و تنها ۲.۷ درصد از حقوق بگیران، دریافتی کمتر از هزینه (در صورت مالکیت مسکن) داشته‌اند.

- در تفکیک استانی در آبان ۱۳۹۸ بیش از ۲۰ درصد حقوق بگیران استان‌های تهران، خوزستان، البرز و سیستان و بلوچستان با دریافتی کمتر از هزینه (با حذف هزینه مسکن) روبه‌رو بوده‌اند.

- با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ کفایت مزایا بهبود قابل توجه داشته به طوری که در استان تهران که وضعیت نامطلوب‌تری نسبت به سایر استان‌ها داشته است، کمتر از ۱۰ درصد افراد در صورتی که مالک مسکن باشند حقوق کمتر از مخارج ماهانه دریافت می‌کنند.

- با حذف هزینه‌های مسکن برای خانوارهای با سرپرست سالمند در استان تهران هزینه خانوار نزدیک به ۶۰ درصد کاهش پیدا می‌کند و به تناسب آن کفایت مزایا افزایش می‌یابد.

- در صورت مالکیت مسکن کفایت حقوق بازنشستگی وضعیت بهتری حتی در مقایسه با خط فقر دارد. در آبان ۱۳۹۹، ۷ درصد از کل حقوق بگیران صندوق درآمدی کمتر از خط فقر استان خود داشته‌اند که این نسبت در صورتی که متوسط هزینه منهای هزینه مسکن جایگزین خط فقر شود، به ۲.۷ درصد کاهش می‌یابد.

۱- مقدمه

متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی در صندوق بازنشستگی کشوری سابقه‌ای طولانی دارد. شواهد تاریخی نشان می‌دهد از سال ۱۳۵۶ تا به امروز در دوره‌های مختلف سیاست‌هایی با هدف متناسب‌سازی (همسان‌سازی) حقوق بازنشستگی (بر مبنای تعابیر مختلفی که از این سیاست وجود دارد) اجرایی شده است. سال ۱۳۸۶ یکی از مقاطع مهم در اجرای سیاست همسان‌سازی بود که با تصویب قانون مدیریت خدمات کشوری این خواسته بازنشستگان تحقق یافت و در نتیجه آن تا ابتدای دهه ۱۳۹۰ تناسب بین حقوق بازنشستگان برقرار شد. از ابتدای دهه ۹۰ عوامل متعددی از جمله افزایش در جدول ضریب امتیازات؛ محاسبه حقوق در چارچوبی غیر از قانون مدیریت خدمات کشوری برای برخی دستگاه‌ها؛ و پرداخت فوق‌العاده‌های شغل و ویژه به کارکنان و محاسبه آن در حقوق بازنشستگی بار دیگر میان حقوق بازنشستگان قدیم و جدید اختلاف ایجاد کرد که در نتیجه آن از نیمه دوم دهه ۱۳۹۰ بار دیگر متناسب‌سازی حقوق به‌عنوان یکی از خواسته‌های اصلی بازنشستگان مطرح شد. به دنبال این خواسته در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ دولت ردیف بودجه‌ای را به طور خاص به موضوع همسان‌سازی یا به عبارت دقیق‌تر متناسب‌سازی حقوق بازنشستگان کشوری و لشکری اختصاص داد تا اینکه در نهایت در مهرماه سال ۱۳۹۹ و در راستای اجرای ماده ۳۰ قانون برنامه ششم توسعه سیاست متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی به صورت کامل برای دو صندوق لشکری و کشوری به اجرا درآمد. در نتیجه اجرای این سیاست و در کنار افزایش سنواتی، حقوق حقوق‌بگیران صندوق

بازنشستگی کشوری به طور میانگین در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ با افزایش ۸۶ درصدی همراه شد (مقایسه بر مبنای مقطع آبان ماه). این افزایش حقوق، از جنبه‌های مختلف می‌تواند مورد ارزیابی قرار بگیرد که در این گزارش به تأثیر آن بر کفایت مزایا پرداخته شده است. هر چند در اجرای سیاست متناسب‌سازی بر مسئله عدالت تأکید شده است (رجوع شود به بخش ۲-۱ گزارش) با این حال سیاست‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی عموماً با چند شاخص بسیار مهم مورد سنجش قرار می‌گیرند؛ شاخص‌هایی مانند کفایت مزایا، پایداری مالی، انسجام اجتماعی و برابری جنسیتی از جمله این موارد هستند، از این رو ارزیابی سیاست متناسب‌سازی با معیار کفایت مزایا به دور از منطلق ارزیابی سیاست‌های بازنشستگی نیست و از این زاویه می‌توان تمامی سیاست‌های اعمال شده بر صندوق‌ها را مورد بررسی قرار داد.

در گزارش حاضر و پس از مقدمه ابتدا منظور از دو مفهوم مهم به کار رفته در این گزارش، متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی با تعبیر مختلف آن و کفایت مزایا، به طور مختصر توضیح داده شده است. از آنجایی که محاسبات گزارش با توجه به تفکیک استانی حقوق‌بگیران انجام گرفته، در بخش سوم نمایی کلی از وضعیت حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری در هر استان ارائه شده است. بخش چهارم گزارش به بررسی کفایت مزایا بر مبنای خط فقر استانی اختصاص دارد و در بخش پنجم کفایت مزایا با معیار مخارج متوسط بررسی شده است. در بخش ششم و با توجه به اهمیت مسکن در سبد مخارج خانوار، بررسی شده که اگر حقوق‌بگیران صندوق مالک مسکن باشند، این مالکیت تا چه اندازه به بهبود کفایت مزایا خواهد انجامید. در نهایت در بخش هفتم و آخر این گزارش نتایج بررسی‌ها خلاصه شده است. شایان ذکر است این گزارش بر مبنای محاسبات مرکز پژوهش‌های مجلس از خط فقر، داده‌های مرکز آمار از تورم و هزینه خانوار تهیه شده است و هر تغییری در محاسبات و نمونه‌های آماری مربوط به این محاسبات پایه می‌تواند نتایج گزارش حاضر را نیز تغییر دهد. امید است با بررسی‌های دقیق‌تر سایر کارشناسان مطالعات تکمیلی و کامل‌تری در حوزه سیاست‌های بازنشستگی و وضعیت بازنشستگان کشور در دستور کار قرار گیرد.

پیش از آغاز گزارش لازم است از همراهی اداره کل برنامه‌ریزی و تعالی سازمانی به ویژه سرکار خانم زهرا ابراهیم‌پور در تمهید اطلاعات و داده‌های مورد نیاز سپاسگزاری شود.

۲- تعریف مفاهیم

پیش از ورود به بحث آماری لازم است در ابتدا درخصوص دو مفهوم مهم به کار رفته در این گزارش توضیحاتی ارائه شود: متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی و کفایت مزایا. در ادامه، این دو مفهوم به اعتباری که در این گزارش مورد استفاده قرار گرفته‌اند به طور مختصر تشریح می‌شوند.

۱-۲- متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی

مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا در گزارش شماره (۵۴) خود مروری بر مباحث مربوط به همسان‌سازی یا به عبارت جدیدتر متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی داشته است. در گزارش یادشده که مروری تاریخی بر همسان‌سازی حقوق بازنشستگی دارد، خواسته‌های بازنشستگان در ۵ سطح تقسیم‌بندی شده است که عبارت‌اند از:

- همسان‌سازی حقوق به صورت غیر پلکانی: در این حالت بازنشستگان خواستار حفظ فاصله حقوق خود با حداقل حقوق و افزایش متناسب حقوق بازنشستگی هستند.
- همسان‌سازی حقوق بازنشستگان قدیم و جدید در یک دستگاه: در این حالت بازنشستگان قدیم به دنبال دریافتی یکسان با بازنشستگان جدیدی هستند که در دوره اشتغال در یک دستگاه یکسان و با شرایط یکسان فعالیت می‌کرده‌اند.
- همسان‌سازی حقوق بازنشستگان بین دستگاه‌ها: در این حالت خواسته بازنشستگان همسان‌شدن حقوق بازنشستگان بین همه دستگاه‌هاست. دلیل این خواسته آن است که برخی دستگاه‌ها در زمان اشتغال برای کارکنان خود امتیازات خاص در نظر گرفته‌اند و این امتیازات در زمان بازنشستگی در محاسبه مستمری لحاظ می‌شود که در نتیجه آن گاه بین بازنشستگان دستگاه‌های مختلف (با شرایط اشتغال یکسان)، اختلاف حقوق به وجود می‌آید.

- همسان شدن حقوق بازنشستگان و شاغلان: در این حالت خواسته بازنشستگان تناسب حقوق بازنشستگی با شاغلان فعلی است. در این زمینه باید توجه داشت به دلیل بالا بودن نرخ جایگزینی در صندوق بازنشستگی کشوری تفاوت اندکی بین حقوق مشمول کسر کسور فرد و حقوق بازنشستگی وی وجود دارد، اما در این مطالبه بازنشستگان خواستار تناسب حقوق بازنشستگی با حقوق شاغل فعلی (و نه حقوق اشتغال فرد در زمان بازنشستگی) هستند.

- همسان سازی حقوق بازنشستگان با شاغلان در دستگاه‌های خاص: در این حالت بازنشستگان خواستار آن هستند که تفاوت بین شاغل و بازنشسته دولت در همه دستگاه‌ها از بین رفته و برای بازنشستگان شرایطی مشابه شاغلان برخی دستگاه‌های خاص، مانند وزارت نفت، برقرار شود.

بررسی دستورالعمل اجرایی متناسب سازی حقوق بازنشستگان کشوری و لشکری در مهرماه سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد این همسان سازی مطابق با خواسته سطح چهارم - تناسب بین حقوق بازنشستگان با شاغلان فعلی - پیش برده شده است. بر اساس این دستورالعمل حقوق بازنشستگان در هر طبقه/ گروه شغلی یا درجه/رتبه مصوب و نظایر آن فارغ از سال بازنشستگی آنان متناسب با سنوات خدمت نباید از ۹۰ درصد میانگین حقوق مشمول کسور بازنشستگی شاغلان ۳۰ سال خدمت هم‌تراز مشترک همان صندوق کمتر باشد. استناد این مصوبه نیز ماده ۳۰ قانون برنامه ششم توسعه بیان شده که در آن دولت مکلف است بررسی‌های لازم جهت برقراری عدالت در نظام پرداخت، رفع تبعیض و متناسب سازی دریافت‌ها و برخورداری از امکانات شاغلان، بازنشستگان و مستمری‌بگیران کشوری و لشکری سنوات مختلف را انجام دهد.

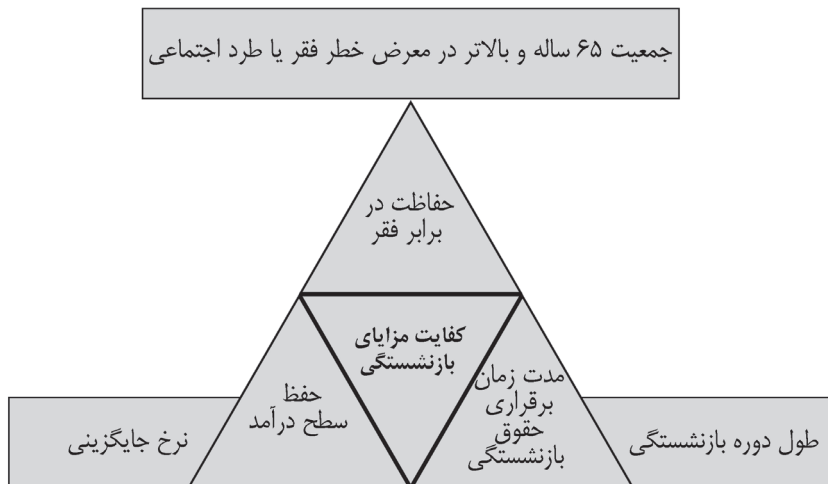
با این توصیف، هدف اصلی سیاست متناسب سازی که در سال ۱۳۹۹ اجرایی شد و موضوع گزارش حاضر است، ایجاد عدالت بین بازنشستگان و شاغلان دولتی است و شیوه آن برابر ساختن حقوق بازنشستگان با ۹۰ درصد حقوق شاغل هم‌رده تعیین شده است. شایان توجه است، به دلیل مقایسه حقوق بازنشستگی پرداختی در آبان ۱۳۹۹ با آبان ۱۳۹۸

در گزارش حاضر، اثر هم‌زمان متناسب‌سازی حقوق و افزایش سالانه حقوق بازنشستگی هر دو بر کفایت مزایا بررسی شده است.

۲-۲- کفایت مزایا

تعاریف مختلف و سنجه‌های متفاوتی از آنچه به عنوان کفایت مزایای بازنشستگی مطرح می‌شود وجود دارد. یکی از مهمترین این تعاریف مربوط به کمیسیون اروپاست که در گزارش‌های متعدد خود برای بررسی وضعیت کفایت مزایا مورد استناد قرار می‌دهد. این نهاد در گزارش سال ۲۰۱۵ خود با موضوع کفایت مستمری بازنشستگی رویکردی چند بعدی را در بررسی کفایت معرفی کرد که این رویکرد در گزارش‌های بعدی نیز مورد استفاده قرار گرفت. بر اساس این گزارش کفایت مزایا را می‌توان از سه منظر مورد بررسی قرار داد: ۱- حمایت از سالمندان در برابر فقر، ۲- حفظ سطح درآمد و ۳- مدت‌زمان برقراری حقوق بازنشستگی. این سه وجه که به عنوان مثلث کفایت حقوق بازنشستگی مطرح است در شکل (۱) خلاصه شده است.

شکل ۱- مثلث کفایت حقوق بازنشستگی

همان‌طور که مشاهده می‌شود هرکدام از سطوح مربوط به سنجش کفایت مزایا با شاخصی ویژه ارزیابی می‌شوند. سطح اول سنجش کفایت مزایا حقوق بازنشستگی را با توانایی آن در جلوگیری و کاهش خطر فقر (مثلاً خطر و عمق فقر درآمدی و محرومیت شدید مادی) در زنان و مردان ۶۵ ساله و بالاتر اندازه‌گیری می‌کند. در برخی محاسبات علاوه بر حقوق بازنشستگی سایر مزایای اجتماعی، درآمد حاصل از کار و سرمایه نیز برای سالمندان محاسبه می‌شود و کل منابع درآمدی خالص از مالیات به‌عنوان معیار سنجش قرار می‌گیرد. وجه دوم کفایت مزایا حفظ سطح درآمد است. بر این اساس، کفایت مزایا با ظرفیت آن برای جایگزینی درآمد کسب شده قبل از بازنشستگی اندازه‌گیری می‌شود. نرخ جایگزینی عمومی‌ترین شاخصی است که برای این منظور تعریف شده است.

وجه سوم مدت بازنشستگی است که مستمری بگیران طبق مقررات از آن برخوردار هستند. مدت زمان بازنشستگی نه تنها هنگام ارزیابی پایداری سیستم‌های بازنشستگی باید در نظر گرفته شود، بلکه با ظرفیت جایگزینی درآمد و پیشگیری از فقر نیز تعامل دارد. در سیستم‌های DC و NDC ارتباط بین مدت زمان بازنشستگی و کفایت مزایا واضح است به طوری که افزایش دوره پرداخت حق بیمه و کاهش دوره دریافت مستمری می‌تواند مبلغ مستمری بالاتری را برای افراد به همراه داشته باشد. درخصوص سیستم‌های DB نیز زمانی که پایداری مالی هدف‌گذاری شده است، سیاست کاهش دوران دریافت مستمری می‌تواند به عنوان جایگزین کاهش مزایا در پیش گرفته شود. همچنین برای مقایسه کفایت مزایا بین نهادهای بازنشستگی مختلف که سن متفاوتی برای بازنشستگی دارند (یا بین کشورهای مختلف که امید به زندگی متفاوتی دارند) لازم است به تفاوت بین دوره پرداخت مستمری توجه شود. در نتیجه، هر سه بعد مثلث می‌تواند در کنار هم تصویر بهتری از کفایت مزایا به دست دهد.

در گزارش پیش رو تمرکز بر مقایسه وضعیت کفایت مزایا در صندوق بازنشستگی در دو مقطع آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ است. دلیل انتخاب این دو مقطع نیز آن است که اثر سیاست

متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی که در مهرماه ۱۳۹۹ اجرایی شد، بر کفایت مزایا مورد بررسی قرار گیرد. از آنجایی که در این دو دوره سن بازنشستگی و امید به زندگی تفاوت قابل توجهی نداشته است وجه سوم کفایت مزایا کمتر اهمیت دارد. درخصوص نرخ جایگزینی مقایسه داده‌ها نشان می‌دهد نرخ جایگزینی از ۹۹ درصد در پاییز ۱۳۹۸ به ۱۰۶ درصد در پاییز ۱۳۹۹ رسیده است (نشریه آماری صندوق بازنشستگی کشوری، شماره ۲۰ و ۲۴). رسیدن نرخ جایگزینی به بالای ۱۰۰ درصد برای صندوق کشوری موضوع بااهمیتی است که بررسی آن نیازمند گزارش‌های مستقل است اما تنها از منظر کفایت مزایا و حفظ سطح درآمد، این شاخص نشان می‌دهد مستمری نسبت به حقوق مشمول کسر کسور بالاتر بوده و دریافتی بازنشستگان پس از بازنشستگی نسبت به حقوقی که از آن حق بیمه بازنشستگی کسر شده (و نه کل دریافتی زمان اشتغال) افزایش داشته است.

با این وجود وجه مهم کفایت مزایا از منظر جلوگیری از فقر موضوعی است که نیازمند بررسی‌های دقیق‌تر است که در بخش‌های بعدی گزارش به آن پرداخته می‌شود.

۳- نمایی کلی از وضعیت حقوق بگیران به تفکیک استان

پیش از ورود به بحث کفایت مزایا لازم است نگاهی به آمار کلی حقوق‌بگیران صندوق در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ داشته باشیم. از آنجا که در گزارش حاضر کفایت مزایا به تفکیک استان محاسبه شده، در این بخش نیز اطلاعات بر پایه همین تفکیک دسته‌بندی شده‌اند. جدول (۱) تعداد حقوق‌بگیران صندوق و میانگین حقوق آنها را در دو مقطع آبان ۱۳۹۸ و آبان ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. در ستون سوم جدول سهم هر استان از کل مستمری‌بگیران بر اساس اطلاعات سال ۱۳۹۹ (آبان ماه) محاسبه شده است.

جدول ۱- تعداد و میانگین حقوق ماهانه حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری به تفکیک استان- آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- ریال- درصد

استان	تعداد مستمری بگیران		میانگین حقوق	درصد تغییر میانگین
	۱۳۹۹	۱۳۹۸		
آذربایجان شرقی	۷۳,۹۱۰	۳۰,۰۱۱,۸۱۴	٪۵.۱	۵۵,۷۵۰,۹۶۴
آذربایجان غربی	۴۸,۷۴۶	۳۰,۶۸۸,۳۰۸	٪۳.۴	۵۶,۸۵۳,۰۷۶
اردبیل	۲۰,۳۴۹	۳۰,۶۶۴,۴۵۶	٪۱.۴	۵۶,۹۰۸,۹۸۳
اصفهان	۹۹,۲۱۰	۲۹,۹۵۴,۷۲۷	٪۶.۸	۵۶,۰۸۹,۵۷۱
البرز	۳۳,۸۱۴	۲۹,۶۰۸,۶۲۸	٪۲.۳	۵۵,۴۴۵,۱۶۵
ایلام	۱۱,۴۵۰	۳۲,۳۸۳,۵۷۴	٪۰.۸	۶۰,۵۶۴,۵۰۸
بوشهر	۱۵,۹۴۷	۳۰,۷۳۴,۸۳۷	٪۱.۱	۵۶,۹۹۴,۷۵۴
تهران	۳۰۷,۷۸۳	۲۹,۹۶۳,۳۱۳	٪۲۰.۸	۵۵,۴۹۰,۷۵۶
چهارمحال و بختیاری	۱۶,۰۷۴	۳۱,۶۸۵,۱۸۸	٪۱.۱	۵۸,۵۲۳,۸۳۳
خراسان جنوبی	۱۵,۸۲۶	۳۱,۲۵۴,۵۲۵	٪۱.۱	۵۷,۹۳۰,۲۵۱
خراسان رضوی	۱۱۱,۵۸۴	۳۰,۵۷۸,۴۷۹	٪۷.۷	۵۶,۶۲۶,۲۳۳
خراسان شمالی	۱۱,۵۱۷	۳۱,۲۱۶,۱۸۲	٪۰.۸	۵۷,۵۴۳,۷۷۷
خوزستان	۶۲,۶۱۳	۳۰,۴۹۰,۰۶۵	٪۴.۳	۵۶,۲۷۴,۶۹۳
زنجان	۱۸,۰۹۵	۳۰,۰۲۵,۵۰۸	٪۱.۳	۵۵,۴۱۳,۷۶۶
سمنان	۱۹,۵۷۳	۲۹,۷۶۳,۵۲۶	٪۱.۳	۵۵,۱۵۰,۴۳۷
سیستان و بلوچستان	۲۵,۹۴۱	۲۹,۸۸۲,۵۱۵	٪۱.۸	۵۴,۷۶۷,۸۶۰
فارس	۹۹,۴۰۰	۳۰,۰۵۷,۷۴۱	٪۶.۸	۵۵,۸۹۹,۹۸۵
قزوین	۱۷,۸۸۱	۲۹,۸۲۹,۸۹۶	٪۱.۲	۵۵,۴۲۳,۴۲۳
قم	۱۳,۹۹۳	۳۰,۳۲۸,۶۷۴	٪۱.۰	۵۶,۷۳۸,۶۱۱
کردستان	۲۳,۷۴۳	۳۰,۱۳۶,۵۶۵	٪۱.۷	۵۵,۶۹۳,۳۲۰
کرمان	۵۴,۶۰۵	۳۰,۲۸۴,۴۲۶	٪۳.۸	۵۶,۱۲۰,۴۶۰

استان	تعداد مستمری بگیران			میانگین حقوق	
	۱۳۹۸	۱۳۹۹	سهم هر استان از کل (۹۹)	۱۳۹۸	۱۳۹۹
کرمانشاه	۳۶,۰۱۷	۳۶,۹۹۸	٪۲.۵	۳۰,۴۴۲,۵۳۸	۵۶,۲۲۲,۳۵۶
کهگیلویه و بویر احمد	۱۳,۰۸۰	۱۳,۶۴۶	٪۰.۹	۳۳,۱۸۵,۰۳۳	۵۹,۷۵۴,۵۱۴
گلستان	۳۰,۰۸۶	۳۱,۱۱۲	٪۲.۱	۳۰,۳۸۸,۳۳۷	۵۶,۶۶۰,۰۹۶
گیلان	۶۷,۹۱۸	۶۹,۰۸۴	٪۴.۶	۲۹,۸۱۳,۰۱۷	۵۵,۴۵۲,۷۰۵
لرستان	۲۹,۳۱۶	۳۰,۲۱۸	٪۲.۰	۳۰,۱۹۱,۴۴۳	۵۵,۹۷۴,۰۲۰
مازندران	۷۵,۷۱۰	۷۷,۵۷۹	٪۵.۲	۳۰,۲۵۶,۸۵۵	۵۶,۵۷۱,۱۸۷
مرکزی	۲۷,۲۱۳	۲۷,۶۶۰	٪۱.۹	۲۹,۶۳۹,۰۸۳	۵۴,۷۷۷,۵۷۳
هرمزگان	۱۵,۹۶۹	۱۶,۷۳۷	٪۱.۱	۲۹,۷۲۰,۲۶۱	۵۴,۳۱۶,۰۷۹
همدان	۳۳,۸۳۴	۳۵,۰۱۲	٪۲.۳	۳۰,۱۰۵,۸۲۴	۵۵,۸۳۴,۵۳۲
یزد	۲۴,۹۱۸	۲۵,۳۶۱	٪۱.۷	۳۱,۰۷۰,۲۸۲	۵۸,۳۶۴,۹۸۵
کل کشور	۱,۴۵۶,۱۱۵	۱,۴۹۰,۶۱۶	٪۱۰۰	۳۰,۳۱۷,۳۳۴	۵۶,۰۹۴,۵۰۳

منبع: اطلاعات صندوق بازنشستگی کشوری و محاسبات پژوهش

همان‌طور که ارقام جدول نشان می‌دهد استان تهران با ۲۰.۸ درصد بیشترین سهم را از تعداد کل حقوق بگیران صندوق در اختیار دارد. استان اصفهان با ۸ درصد و استان خراسان رضوی با ۷.۷ درصد از حقوق بگیران صندوق با اختلاف در رده‌های بعدی قرار دارند. کمترین تعداد حقوق بگیران نیز مربوط به دو استان ایلام و کهگیلویه و بویر احمد (۰.۸ درصد) است. بخش دوم جدول میانگین حقوق بگیران صندوق به تفکیک هر استان را برای دو دوره آبان ۱۳۹۸ و آبان ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات آبان ۱۳۹۸ استان البرز با میانگین حقوق دو میلیون و ۹۶۰ هزار تومان کمترین میانگین حقوق را ثبت کرده و استان ایلام با میانگین حقوق بازنشستگی سه میلیون و ۲۳۸ هزار تومانی بیشترین میانگین حقوق را در بین استان‌های کشور به خود اختصاص داده است. اختلاف بین کمترین و بیشترین میانگین حقوق ۲۷۷ هزار تومان است. بررسی ارقام مربوط به آبان ۱۳۹۹ نشان می‌دهد رتبه

اول میانگین بیشترین حقوق کماکان در اختیار ایلام با شش میلیون و ۵۶ هزار تومان است، اما کمترین میانگین حقوق برای استان هرمزگان با پنج میلیون و ۴۳۱ هزار تومان ثبت شده است. اختلاف بین کمترین و بیشترین میانگین حقوق در استان‌ها در آبان ۱۳۹۹ به ۶۲۵ هزار تومان رسیده است که افزایش ۲.۲ برابری نسبت به آبان ۱۳۹۸ داشته است.

ستون آخر جدول درصد افزایش میانگین حقوق در استان‌های مختلف را نشان می‌دهد، همان‌طور که مشاهده می‌شود افزایش حقوق در استان‌های مختلف تقریباً متناسب بوده و میانگین حقوق در این دو دوره به تفکیک استان حداقل ۸۳ درصد و حداکثر ۸۸ درصد افزایش داشته است. میانگین کل حقوق بازنشستگان کشوری در دو مقطع مورد نظر نیز از سه میلیون و ۲۱ هزار تومان به ۵ میلیون و ۶۰۹ هزار تومان رسیده که افزایش ۸۶ درصدی را نشان می‌دهد.

همچنین مقایسه اطلاعات کل حقوق پرداختی مشخص می‌کند در آبان ۱۳۹۹، ۸۳ هزار و ۶۰۰ میلیارد ریال حقوق بازنشستگی پرداخت شده که نسبت به آبان ۱۳۹۸ (۴۴ هزار میلیارد ریال) با ۹۹ درصد افزایش همراه بوده است. بخشی از این افزایش حقوق پرداختی ناشی از افزایش تعداد حقوق‌بگیران از یک میلیون و ۴۵۶ هزار نفر به یک میلیون و ۴۹۰ هزار نفر است و بخش اصلی آن مربوط به افزایش حقوق در این دوره زمانی.

هرچند سال ۱۳۹۹، سالی با تورم افسارگسیخته برای اقتصاد کشور بوده است و میانگین تورم ۱۲ ماهه منتهی به آبان ۱۳۹۹ به رقم ۲۹ درصد رسیده و تورم نقطه‌به‌نقطه نیز برای این ماه رقم بسیار بالای ۴۵.۷ درصد را ثبت کرده، اما از آنجا که افزایش حقوق به‌صورت میانگین بیشتر از این میزان تورم است می‌توان انتظار داشت سیاست‌های اجرا شده برای متناسب‌سازی در سال ۱۳۹۹ اثر مثبتی بر کفایت مزایا داشته باشد. موضوعی که در بخش‌های بعدی گزارش مورد آزمون قرار می‌گیرد.

۴- کفایت مزایا بر مبنای خط فقر

همان‌طور که در بخش دوم توضیح داده شد، از جمله معیارهای سنجش کفایت، حفاظت مزایابگیران در برابر فقر است. هرچند برای سنجش این معیار لازم است تمام منابع درآمدی افراد (اعم از حقوق بازنشستگی، عایدات سرمایه و سایر کمک‌های اجتماعی) مدنظر قرار گیرند اما به دلیل آنکه این اطلاعات برای بازنشستگان به‌صورت واقعی در دسترس نیست در این بخش حقوق پرداختی صندوق بازنشستگی کشوری به‌عنوان تنها معیار درآمدی در نظر گرفته شده است.

مرحله بعدی تخمین کفایت مزایا، تعیین خط فقر است، که برای این منظور به مطالعات مرکز پژوهش‌های مجلس در سال ۱۳۹۵ استناد شده است. در این مطالعه خط فقر سرانه بر اساس تقسیم‌بندی استان‌های کشور به چهار خوشه مجزا محاسبه شده است. جدول (۲) این خوشه‌بندی و میزان خط فقر بر اساس هر خوشه را نشان می‌دهد.

جدول ۲- خط فقر در مناطق شهری در سال ۱۳۹۵

خط فقر ماهانه	شهر-استان	خوشه
۴,۱۰۰,۰۰۰	مرکزی - آذربایجان غربی - کردستان - بوشهر - هرمزگان - گیلان - اصفهان - همدان - زنجان - قزوین - مازندران - گلستان - لرستان - سمنان - خراسان شمالی - شهرستان تبریز - شهرستان اصفهان - شهرستان اهواز - سیستان و بلوچستان	خوشه اول
۳,۶۴۰,۰۰۰	آذربایجان شرقی - کرمان - ایلام - یزد - اردبیل - خوزستان - خراسان رضوی - فارس - خراسان جنوبی - چهارمحال و بختیاری - کهگیلویه و بویراحمد	خوشه دوم
۵,۰۵۰,۰۰۰	کرمانشاه - البرز - شهرستان شیراز - قم - تهران - شهرستان مشهد - شهرستان کرمانشاه - شهرستان کرج	خوشه سوم
۷,۶۹۰,۰۰۰	شهرستان تهران	خوشه چهارم

برای محاسبه خط فقر در آبان ۱۳۹۸ و آبان ۱۳۹۹ (مقاطعی که در آن حقوق بازنشستگی پرداختی در دسترس است)، از شاخص قیمت مصرف‌کننده استفاده شده است. بر این اساس شاخص قیمت به تفکیک استان‌ها از مرکز آمار ایران استخراج شده و با توجه به آن خط فقر برای دو مقطع مورد نظر تخمین زده شده است.

مرحله نهایی برای محاسبه خط فقر، تبدیل خط فقر سرانه به خط فقر خانوار است. برای این منظور لازم است در ابتدا وسعت (بُعد) خانوار محاسبه شود و با توجه به وسعت خانوار، خط فقر تخمین زده شود. برای محاسبه وسعت خانوار نیز از داده‌های خام هزینه-درآمد خانوار در سال ۱۳۹۸ که توسط مرکز آمار تهیه می‌شود، استفاده شده است. از آنجایی که جامعه هدف ما در این گزارش حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری هستند وسعت خانوار برای سرپرست سالمند (بالای ۶۰ سال) مدنظر قرار گرفته است. محاسبات نشان می‌دهد بر اساس نمونه ۵۷۰۹ خانواری مرکز آمار برای خانوارهای شهری با سرپرست بالای ۶۰ سال، وسعت خانوار به طور متوسط ۲.۷۲ نفر است که این رقم به خانوار ۳ نفره تعدیل شده است. پس از این مرحله با فرض اینکه نفر اول برابر ۱۰۰ درصد خط فقر، نفر دوم برابر ۷۰ درصد و نفرات بعدی برابر ۵۰ درصد به مخارج معادل با خط فقر اضافه می‌کنند، خط فقر خانوار محاسبه شده است (در نتیجه خط فقر خانوار ۳ نفره ۲.۲ برابر خط فقر سرانه است)؛ این روش مبنای تبدیل خط فقر سرانه به خط فقر خانوار در محاسبات مرکز پژوهش‌های مجلس نیز است. در نتیجه تمامی این تعدیلات، خط فقر خانوار برای خانوارهای با سرپرست بالای ۶۰ سال در دو دوره زمانی آبان ۱۳۹۸ و آبان ۱۳۹۹ تخمین زده شده است.

در جدول (۳) خط فقر خانوار و میانگین حقوق پرداختی به تفکیک استان برای دو مقطع آبان ۱۳۹۸ و آبان ۱۳۹۹ خلاصه شده است.

جدول ۳- نسبت میانگین حقوق پرداختی در صندوق بازنشستگی کشوری به خط فقر (ماهانه) به تفکیک استان- آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- ریال- درصد

استان	۱۳۹۸		۱۳۹۹	
	میانگین حقوق	خط فقر	نسبت میانگین حقوق به خط فقر	نسبت میانگین حقوق به خط فقر
آذربایجان شرقی	۳۰,۰۱۱,۸۱۴	۱۷,۱۰۱,۹۲۰	۱۷۵٪	۲۵,۹۷۷,۶۰۰
آذربایجان غربی	۳۰,۶۸۸,۳۰۸	۱۴,۳۵۸,۳۴۴	۲۱۴٪	۲۰,۷۸۱,۷۶۸
اردبیل	۳۰,۶۱۶,۴۵۶	۱۴,۵۱۸,۵۰۴	۲۱۱٪	۲۱,۱۸۹,۱۶۸
اصفهان	۲۹,۹۵۴,۲۷۷	۱۶,۰۷۳,۶۴۰	۱۸۶٪	۲۳,۱۰۰,۲۲۰
البرز	۲۹,۶۰۸,۶۲۸	۲۰,۳۵۳,۵۲۰	۱۴۵٪	۲۹,۲۱۹,۳۰۰
ایلام	۳۲,۳۸۳,۵۷۴	۱۶,۸۱۰,۲۶۴	۱۹۲٪	۲۵,۲۷۳,۲۴۸
بوشهر	۳۰,۷۳۴,۸۳۷	۱۶,۵۳۳,۶۶۰	۱۸۶٪	۲۴,۴۷۱,۲۶۰
تهران	۲۹,۹۶۳,۲۱۳	۳۲,۸۲۰,۹۲۰	۹۱٪	۴۷,۰۶۵,۸۷۶
چهارمحال و بختیاری	۳۱,۶۸۵,۱۸۸	۱۶,۲۵۶,۲۴۰	۱۹۵٪	۲۴,۳۲۰,۲۹۶
خراسان جنوبی	۳۱,۲۵۴,۵۲۵	۱۵,۸۸۷,۸۷۲	۱۹۷٪	۲۳,۰۵۵,۰۳۲
خراسان رضوی	۳۰,۵۷۸,۴۷۹	۱۹,۷۳۱,۳۶۰	۱۵۵٪	۲۸,۴۱۹,۳۸۰
خراسان شمالی	۳۱,۲۱۶,۱۸۲	۱۷,۸۹۵,۶۸۰	۱۷۴٪	۲۷,۰۶۰,۰۰۰
خوزستان	۳۰,۴۹۰,۰۶۵	۱۶,۶۶۸,۹۶۰	۱۸۳٪	۲۵,۲۸۳,۰۶۰
زنجان	۳۰,۰۲۵,۵۰۸	۱۶,۴۶۱,۵۰۰	۱۸۲٪	۲۴,۰۵۶,۳۴۰
سمنان	۲۹,۷۶۳,۵۲۶	۱۶,۱۷۲,۲۶۰	۱۸۴٪	۲۳,۲۷۱,۶۰۰
سیستان و بلوچستان	۲۹,۸۸۴,۵۱۵	۱۷,۲۳۷,۲۲۰	۱۷۳٪	۲۶,۳۸۳,۵۰۰
فارس	۳۰,۰۵۷,۷۴۱	۱۹,۳۰۹,۱۸۰	۱۵۶٪	۲۸,۶۹۷,۱۳۰
قزوین	۲۹,۸۲۹,۸۹۶	۱۶,۶۹۶,۰۲۰	۱۷۹٪	۲۴,۸۵۹,۱۲۰
قم	۳۰,۳۲۸,۶۷۴	۱۹,۵۶۴,۷۱۰	۱۵۵٪	۲۷,۹۳۰,۵۴۰
کردستان	۳۰,۱۳۶,۵۶۵	۱۷,۲۳۷,۲۲۰	۱۷۵٪	۲۶,۳۴۷,۴۲۰

استان	۱۳۹۸		۱۳۹۹	
	میانگین حقوق	خط فقر	نسبت میانگین حقوق به خط فقر	میانگین حقوق
کرمان	۳۰,۲۸۴,۴۲۶	۱۴,۵۸۲,۵۶۸	٪۲۰۸	۵۶,۱۲۰,۴۶۰
کرمانشاه	۳۰,۴۴۲,۵۳۸	۲۰,۹۰۹,۰۲۰	٪۱۴۶	۵۶,۲۲۲,۳۵۶
کهگیلویه و بویراحمد	۳۲,۱۸۵,۰۳۳	۱۵,۲۳۱,۲۱۶	٪۲۱۱	۵۹,۷۵۴,۵۱۴
گلستان	۳۰,۳۸۸,۲۳۷	۱۷,۱۶۵,۰۶۰	٪۱۷۷	۵۶,۶۶۰,۹۶۹
گیلان	۲۹,۸۱۳,۰۱۷	۱۶,۲۷۲,۰۸۰	٪۱۸۳	۵۵,۴۵۲,۷۰۵
لرستان	۳۰,۱۹۱,۴۴۳	۱۸,۷۸۸,۶۶۰	٪۱۶۱	۵۵,۹۷۴,۰۲۰
مازندران	۳۰,۲۵۶,۸۵۵	۱۶,۵۶۹,۷۴۰	٪۱۸۳	۵۶,۵۷۱,۱۸۷
مرکزی	۲۹,۶۳۹,۰۸۳	۱۷,۰۱۱,۷۲۰	٪۱۷۴	۵۴,۷۷۷,۵۷۳
هرمزگان	۲۹,۷۲۰,۲۶۱	۱۶,۲۸۱,۱۰۰	٪۱۸۳	۵۴,۳۱۶,۰۷۹
همدان	۳۰,۱۰۵,۸۲۴	۱۷,۰۲۰,۷۴۰	٪۱۷۷	۵۵,۸۳۴,۵۳۳
یزد	۳۱,۰۷۰,۲۸۲	۱۴,۷۶۶,۷۵۲	٪۲۱۰	۵۸,۳۶۴,۹۸۵

منبع: محاسبات پژوهش بر مبنای داده‌های مرکز پژوهش‌های مجلس و اطلاعات حقوق بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری

مشاهده می‌شود که در مقطع آبان ۱۳۹۸ میانگین حقوق پرداختی تنها در استان تهران کمتر از خط فقر بوده است (۹۱ درصد خط فقر خانوار) که البته با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹، در این استان نیز متوسط حقوق پرداختی ماهانه به بالای خط فقر (۱۱۸ درصد) رسیده است. در سایر استان‌های کشور در هر دو مقطع مورد بررسی میانگین حقوق پرداختی ماهانه بالاتر از میانگین خط فقر خانوار بوده است و در آبان ۱۳۹۹ این نسبت در مقایسه با آبان ۱۳۹۸ بهبود قابل توجهی داشته است. در آبان ۱۳۹۸ استان آذربایجان غربی با نسبت میانگین حقوق به خط فقر ۲۱۴ درصدی در رتبه اول این شاخص در بین استان‌ها قرار دارد و در آبان ۱۳۹۹ یزد با شاخص ۲۷۶ درصدی رتبه نخست را به خود اختصاص داده است. هرچند نسبت میانگین حقوق ماهانه به خط فقر شاخص مهمی برای سنجش وضعیت

ریسک فقر در میان حقوق بگیران صندوق بازنشستگی کشوری است، اما اتکا به میانگین نمی‌تواند گویای وضعیت واقعی تمام مستمری‌بگیران باشد به‌ویژه که درخصوص استان تهران که نزدیک یک‌پنجم جمعیت حقوق‌بگیران صندوق را تشکیل می‌دهد این شاخص حکایت از ریسک فقر برای حقوق‌بگیران دارد. از این رو در کنار شاخص مقایسه میانگین‌ها لازم است به طور دقیق تعداد افرادی که حقوق بازنشستگی آنها کمتر از خط فقر است و در نتیجه ریسک فقر بالاتری دارند، مورد بررسی قرار گیرد. جدول (۴) نتایج این محاسبه را برای هر دو مقطع آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ نشان می‌دهد.

جدول ۴- تعداد و نسبت حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری با حقوق کمتر از خط فقر (ماهانه) به کل حقوق‌بگیران به تفکیک استان- آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- نفر- درصد

استان	۱۳۹۹		۱۳۹۸		تعداد کل حقوق‌بگیران
	افراد با حقوق کمتر از خط فقر		افراد با حقوق کمتر از خط فقر		
	تعداد	تعداد حقوق‌بگیران	تعداد	سهم از کل حقوق‌بگیران استان	
آذربایجان شرقی	۵۲	۷۵,۹۸۰	۸۸۳	٪۱.۲	۷۳,۹۱۰
آذربایجان غربی	۸	۴۹,۹۴۷	۸	٪۰	۴۸,۷۴۶
اردبیل	۷	۲۱,۱۸۹	۳	٪۰	۲۰,۳۴۹
اصفهان	۱۶	۱۰۱,۵۵۱	۳۱۲	٪۰.۳	۹۹,۲۱۰
البرز	۴۸۶	۳۴,۴۶۱	۱,۷۹۱	٪۵.۳	۳۳,۸۱۴
ایلام	۱۳	۱۱,۹۱۰	۱۳۳	٪۱.۲	۱۱,۴۵۰
بوشهر	۵	۱۶,۴۵۲	۱۳۲	٪۰.۸	۱۵,۹۴۷
تهران	۱۰۰,۵۶۱	۳۰۹,۶۸۶	۲۵۴,۳۵۲	٪۸۲.۶	۳۰۷,۷۸۳
چهارمحال و بختیاری	۴	۱۶,۹۳۰	۱۱۷	٪۰.۷	۱۶,۰۷۴
خراسان جنوبی	۳	۱۶,۴۸۹	۷۷	٪۰.۵	۱۵,۸۲۶
خراسان رضوی	۷۶۲	۱۱۵,۰۶۴	۴,۱۰۶	٪۳.۷	۱۱۱,۵۸۴
خراسان شمالی	۴۰	۱۲,۱۶۲	۲۰۸	٪۱.۸	۱۱,۵۱۷

۱۳۹۹		۱۳۹۸			استان	
افراد با حقوق کمتر از خط فقر		افراد با حقوق کمتر از خط فقر		تعداد کل		
سهم از کل حقوق بگیران استان	تعداد	تعداد حقوق بگیران	سهم از کل حقوق بگیران استان	تعداد		
%۰	۲۲	۶۴,۳۳۵	%۱	۶۲۲	۶۲,۶۱۳	خوزستان
%۰	۶	۱۸,۶۵۷	%۰.۷	۱۳۳	۱۸,۰۹۵	زنجان
%۰	۵	۱۹,۹۵۶	%۰.۴	۶۹	۱۹,۵۷۳	سمنان
%۰.۴	۹۹	۲۷,۳۷۰	%۱.۵	۳۸۲	۲۵,۹۴۱	سیستان و بلوچستان
%۱	۹۶۹	۱۰۱,۳۴۱	%۳.۶	۳,۵۷۶	۹۹,۴۰۰	فارس
%۰	۹	۱۸,۳۳۸	%۰.۷	۱۳۱	۱۷,۸۸۱	قزوین
%۰.۷	۱۰۳	۱۴,۵۵۰	%۴.۱	۵۷۷	۱۳,۹۹۳	قم
%۰.۲	۵۵	۲۵,۰۲۶	%۱.۳	۳۰۸	۲۳,۷۴۳	کردستان
%۰	۱۶	۵۵,۹۱۵	%۰	-	۵۴,۶۰۵	کرمان
%۳.۱	۱,۱۶۱	۳۶,۹۹۸	%۵.۳	۱,۹۲۱	۳۶,۰۱۷	کرمانشاه
%۰	۱	۱۳,۶۴۶	%۰	۴	۱۳,۰۸۰	کهگیلویه و بویراحمد
%۰.۲	۵۱	۳۱,۱۱۲	%۱.۱	۳۱۷	۳۰,۰۸۶	گلستان
%۰	۱۱	۶۹,۰۸۴	%۰.۶	۴۰۱	۶۷,۹۱۸	گیلان
%۰.۶	۱۸۹	۳۰,۲۱۸	%۳.۹	۱,۱۴۷	۲۹,۳۱۶	لرستان
%۰	۱۵	۷۷,۵۷۹	%۰.۷	۵۵۹	۷۵,۷۱۰	مازندران
%۰	۸	۲۷,۶۶۰	%۱	۲۷۲	۲۷,۲۱۳	مرکزی
%۰	۲	۱۶,۷۳۷	%۱.۱	۱۷۳	۱۵,۹۶۹	هرمزگان
%۰	۱۷	۳۵,۰۱۲	%۱.۱	۳۷۴	۳۳,۸۳۴	همدان
%۰	۴	۲۵,۳۶۱	%۰	۱	۲۴,۹۱۸	یزد
%۷	۱۰۴,۷۰۰	۱,۴۹۰,۶۱۶	%۱۸.۸	۲۷۳,۰۸۹	۱,۴۵۶,۱۱۵	کل کشور

منبع: محاسبات پژوهش بر مبنای داده‌های مرکز پژوهش‌های مجلس و اطلاعات حقوق بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری

جدول (۴) نشان می‌دهد که در آبان ۱۳۹۸ تعداد ۲۷۳ هزار نفر (نزدیک به ۱۹ درصد) از حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری حقوقی کمتر از خط فقر استان خود داشته‌اند که ۹۳ درصد این تعداد مربوط به استان تهران است. اعداد ستون چهارم جدول نشان می‌دهد از کل حقوق‌بگیران این صندوق در استان تهران در آبان ۱۳۹۸ حقوق ۸۲٫۶ درصد آنها کمتر از خط فقر این استان بوده است. با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ این نسبت بهبود یافته و تعداد بازنشستگانی که حقوق ماهانه آنها کمتر از خط فقر استانی است به ۱۰۴ هزار و ۷۰۰ نفر کاهش پیدا کرده است؛ ۹۶ درصد این تعداد (۱۰۰ هزار و ۵۶۱ نفر) مربوط به استان تهران است. در مقایسه با آبان ۱۳۹۸ تعداد حقوق‌بگیران استان تهران که دریافتی کمتر از خط فقر داشته‌اند از ۸۲٫۶ درصد به ۳۳ درصد کاهش یافته است. پس از تهران استان کرمانشاه بالاترین تعداد و نسبت افراد با حقوق کمتر از خط فقر را به خود اختصاص داده است.

در دو استان کرمان و یزد تعداد افراد با حقوق کمتر از خط فقر در آبان ۱۳۹۹ نسبت به آبان ۱۳۹۸ بیشتر شده که بررسی دقیق‌تر آمارها نشان می‌دهد این تعداد عموماً مربوط به پرونده‌هایی با حقوق کمتر از حداقل مصوب هستند و در زمره خطاهای پرونده‌ای قرار خواهند گرفت. با توجه به این تبصره می‌توان نتیجه گرفت که در تمام استان‌ها تعداد افرادی که در معرض خطر فقر قرار داشته‌اند کاهش یافته و در تمامی استان‌ها به جز تهران، کرمانشاه، فارس و البرز، در آبان ۱۳۹۹ کمتر از یک درصد حقوق‌بگیران ریسک فقر را متحمل شده‌اند. شایان توجه است که بنا بر آمار غیررسمی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ نزدیک به یک‌سوم جمعیت کشور (۳۳ درصد) زیر خط فقر قرار داشته‌اند که مقایسه این رقم با آمار مربوط به صندوق بازنشستگی کشوری نشان می‌دهد حقوق‌بگیران این صندوق نسبت به کل جامعه از وضعیت نسبی بهتری برخوردار هستند با این وجود وضعیت حقوق‌بگیران در استان‌هایی با هزینه بالاتر، نیازمند توجه بیشتر است.

۵- کفایت مزایا بر مبنای هزینه متوسط

هرچند کفایت مزایا با شاخص فقر سنجیده می‌شود، اما معیار دیگری که می‌توان بر مبنای آن سطح مکفی بودن حقوق بازنشستگی را بررسی کرد، مقایسه آن با مخارجی است که یک خانوار به طور معمول و فارغ از نیازهای حداقلی با آن روبه‌روست. برای این منظور در این بخش حقوق بازنشستگی با متوسط مخارج خانوار مقایسه شده است. از آنجا که عموماً بین مخارج خانوارهایی با سرپرست سالمند و خانوارهای با سرپرست غیرسالمند تفاوت وجود دارد^۱ با استفاده از داده‌های هزینه-درآمد خانوار، مخارج ماهانه برای یک خانوار با سرپرست سالمند (بالای ۶۰ سال) محاسبه شده است. جدول (۵) نسبت میانگین حقوق بازنشستگی در هر استان را به میانگین مخارج خانوار سالمند در همان استان نشان می‌دهد.

جدول ۵- نسبت میانگین حقوق حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری به متوسط هزینه خانوار (ماهانه) به تفکیک استان- آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- ریال- درصد

استان	۱۳۹۸		۱۳۹۹		
	میانگین	متوسط هزینه نسبت میانگین به هزینه	میانگین	متوسط هزینه نسبت میانگین به هزینه	
آذربایجان شرقی	۳۰,۰۱۱,۸۱۴	۲۷,۵۲۰,۷۷۹	۵۵,۷۵۰,۹۶۴	۲۵,۵۲۹,۳۲۶	۱۵۷٪
آذربایجان غربی	۳۰,۶۸۸,۳۰۸	۲۶,۲۵۹,۴۶۴	۵۶,۸۵۳,۰۷۶	۳۲,۹۲۹,۳۶۸	۱۷۳٪
اردبیل	۳۰,۶۱۶,۴۵۶	۲۲,۴۴۶,۹۸۶	۵۶,۹۰۸,۹۸۳	۲۸,۳۵۰,۵۴۳	۲۰۱٪
اصفهان	۲۹,۹۵۴,۷۲۷	۳۳,۸۲۲,۲۸۲	۵۶,۰۸۹,۵۷۱	۴۳,۰۵۵,۷۶۵	۱۳۰٪
البرز	۲۹,۶۰۸,۶۲۸	۴۳,۸۶۰,۷۵۲	۵۵,۴۴۵,۱۶۵	۵۶,۷۱۱,۹۵۲	۹۸٪
ایلام	۳۲,۳۸۳,۵۷۴	۲۳,۱۸۴,۱۶۹	۶۰,۵۶۴,۵۰۸	۳۰,۲۰۸,۹۷۲	۲۰۰٪
بوشهر	۳۰,۷۳۴,۸۳۷	۲۶,۸۶۳,۹۰۳	۵۶,۹۹۴,۷۵۴	۳۳,۹۵۵,۹۷۴	۱۶۸٪
تهران	۲۹,۹۶۳,۳۱۳	۶۷,۸۰۵,۱۹۸	۵۵,۴۹۰,۷۵۶	۸۹,۰۹۶,۰۳۰	۶۲٪
چهارمحال و بختیاری	۳۱,۶۸۵,۱۸۸	۲۶,۵۴۶,۹۲۷	۵۸,۵۲۳,۸۳۳	۳۴,۲۹۸,۶۳۰	۱۷۱٪

۱. رجوع شود به کتاب خانوارهای سالمند چگونه هزینه میکنند، موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا:

استان	۱۳۹۸		۱۳۹۹	
	میانگین	متوسط هزینه	نسبت میانگین به هزینه	میانگین
خراسان جنوبی	۳۱,۲۵۴,۵۲۵	۱۹,۱۳۲,۸۸۷	۱۶۳٪	۵۷,۹۳۰,۲۵۱
خراسان رضوی	۳۰,۵۷۸,۴۷۹	۳۳,۶۳۶,۴۹۴	۹۱٪	۵۶,۶۲۶,۲۳۳
خراسان شمالی	۳۱,۲۱۶,۱۸۲	۲۷,۱۸۹,۰۹۵	۱۱۵٪	۵۷,۵۴۳,۷۷۷
خوزستان	۳۰,۴۹۰,۰۶۵	۳۶,۷۳۱,۰۱۲	۸۳٪	۵۶,۳۷۴,۶۹۳
زنجان	۳۰,۰۲۵,۵۰۸	۲۷,۸۵۷,۳۶۰	۱۰۸٪	۵۵,۴۱۳,۷۶۶
سمنان	۲۹,۷۶۳,۵۲۶	۲۲,۲۴۱,۲۳۷	۱۳۴٪	۵۵,۱۵۰,۴۳۷
سیستان و بلوچستان	۲۹,۸۸۲,۵۱۵	۳۳,۸۶۸,۸۶۶	۸۸٪	۵۴,۷۶۷,۸۶۰
فارس	۳۰,۰۵۷,۷۴۱	۳۲,۳۰۹,۸۵۲	۹۳٪	۵۵,۸۹۹,۹۸۵
قزوین	۲۹,۸۲۹,۸۹۶	۲۶,۵۸۸,۰۶۲	۱۱۲٪	۵۵,۴۳۳,۴۳۲
قم	۳۰,۳۲۸,۶۷۴	۳۰,۶۷۴,۲۲۴	۹۹٪	۵۶,۷۳۸,۶۱۱
کردستان	۳۰,۱۳۶,۵۶۵	۲۸,۴۷۶,۲۹۱	۱۰۶٪	۵۵,۶۹۳,۳۲۰
کرمان	۳۰,۲۸۴,۴۲۶	۲۰,۴۳۷,۵۰۰	۱۴۸٪	۵۶,۱۲۰,۴۶۰
کرمانشاه	۳۰,۴۴۲,۵۳۸	۳۱,۸۷۶,۵۷۷	۹۶٪	۵۶,۲۲۲,۳۵۶
کهگیلویه و بویراحمد	۳۲,۱۸۵,۰۳۳	۲۷,۰۴۵,۹۰۱	۱۱۹٪	۵۹,۷۵۴,۵۱۴
گلستان	۳۰,۳۸۸,۲۳۷	۳۱,۵۷۵,۲۳۹	۹۶٪	۵۶,۶۶۰,۹۶۹
گیلان	۲۹,۸۱۳,۰۱۷	۲۸,۳۳۹,۵۳۱	۱۰۵٪	۵۵,۴۵۲,۷۰۵
لرستان	۳۰,۱۹۱,۴۴۳	۲۴,۴۸۵,۹۱۵	۱۲۳٪	۵۵,۹۷۴,۰۲۰
مازندران	۳۰,۲۵۶,۸۵۵	۳۵,۸۸۵,۷۶۲	۸۴٪	۵۶,۵۷۱,۱۸۷
مرکزی	۲۹,۶۳۹,۰۸۳	۲۷,۰۹۳,۵۰۷	۱۰۹٪	۵۴,۷۷۷,۵۷۳
هرمزگان	۲۹,۷۲۰,۲۶۱	۲۷,۲۲۳,۶۶۰	۱۰۹٪	۵۴,۳۱۶,۰۷۹
همدان	۳۰,۱۰۵,۸۲۴	۳۳,۴۶۹,۶۰۵	۹۰٪	۵۵,۸۳۴,۵۳۲
یزد	۳۱,۰۷۰,۲۸۲	۲۳,۳۵۲,۳۳۸	۱۳۳٪	۵۸,۳۶۴,۹۸۵
کل کشور	۳۰,۲۱۷,۳۳۴	۳۸,۸۷۴,۱۷۶	۷۸٪	۵۶,۰۹۴,۵۰۳

منبع: محاسبات پژوهش بر مبنای داده‌های هزینه-درآمد خانوار مرکز آمار و اطلاعات حقوق بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری

چنانچه مشاهده می‌شود نسبت میانگین حقوق به میانگین هزینه‌ها در استان‌های مختلف با یکدیگر تفاوت قابل ملاحظه‌ای دارد، به طوری که در آبان ۱۳۹۸ میانگین حقوق در استان خراسان جنوبی ۱۶۳ درصد هزینه‌ها و در استان تهران ۴۴ درصد هزینه‌ها بوده است. از آنجا که میانگین حقوق در استان‌های مختلف نزدیک به یکدیگر است (جدول ۱)، دلیل اصلی این تفاوت را می‌توان در مخارج ماهانه خانوارها ردیابی کرد به طوری که در استان تهران مخارج زندگی برای سال ۱۳۹۸ شش میلیون و ۷۸۰ هزار تومان تخمین زده شده که این رقم برای خراسان جنوبی یک میلیون و ۹۰۰ هزار تومان است. البته باید این نکته را مورد توجه قرار داد که این تفاوت می‌تواند ناشی از اختلاف در هزینه‌ها برای سبک زندگی یکسان (برای مثال تفاوت قیمت مسکن با کیفیت یکسان در نواحی مختلف) یا تفاوت در سبک زندگی (هزینه‌های بالاتر به دلیل استفاده از امکانات بالاتر) باشد؛ تعیین سهم هر یک از این عوامل نیازمند اطلاعات تکمیلی از کیفیت زندگی است که مدنظر این گزارش نبوده است.

درنهایت، در مقطع آبان ۱۳۹۸ در ۱۲ استان اصفهان، البرز، تهران، خراسان رضوی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، فارس، قم، کرمانشاه، گلستان، مازندران و همدان میانگین حقوق بازنشستگی کمتر از میانگین مخارج خانوار سالمند بوده و برای سایر استان‌ها با میانگین حقوق پرداختی امکان پوشش مخارج متوسط برای خانوار وجود داشته است.

بخش دوم جدول اطلاعات مربوط به آبان ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. مشخص است که افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ (افزایش سالانه و متناسب‌سازی) تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر کفایت مزایا از منظر مخارج متوسط داشته است به طوری که در تمام استان‌ها به جز تهران و البرز میانگین حقوق از میانگین مخارج ماهانه بالاتر است؛ در مورد دو استان تهران و البرز نیز هرچند هنوز میانگین حقوق پایین‌تر از میانگین هزینه‌ها است اما این نسبت در مقایسه با آبان ۱۳۹۸ بهبود قابل توجهی پیدا کرده است.

بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های استانی نیز در آبان ۱۳۹۸ متوسط حقوق پرداختی صندوق ۷۸ درصد از متوسط هزینه‌های خانوار با سرپرست سالمند را در کل کشور پوشش داده که

این نسبت برای آبان ۱۳۹۹ به ۱۱۳ رسیده است.

با این وجود، همان‌طور که در بخش قبل توضیح داده شد، تکیه بر اعداد میانگین می‌تواند برای ارزیابی واقعی وضعیت عموم حقوق‌بگیران گمراه‌کننده باشد و از این‌رو لازم است در کنار مقایسه میانگین‌ها به طور مشخص بر روی دریافتی تک‌تک حقوق‌بگیران نیز تمرکز داشت (جدول (۶)).

جدول ۶- تعداد و نسبت حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری با حقوق کمتر از متوسط مخارج خانوار (ماهانه) به کل حقوق‌بگیران به تفکیک استان- آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- نفر- درصد

استان	۱۳۹۸		۱۳۹۹	
	کل حقوق بگیران	افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه	کل حقوق بگیران	افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه
	تعداد	درصد از حقوق بگیران استان	تعداد	درصد از حقوق بگیران استان
آذربایجان شرقی	۷۳,۹۱۰	۲۶,۸۷۵	۷۵,۹۸۰	۳,۸۲۲
آذربایجان غربی	۴۸,۷۴۶	۹,۰۸۵	۴۹,۹۴۷	۱,۴۵۴
اردبیل	۲۰,۳۴۹	۱,۳۰۱	۲۱,۱۸۹	۱۵۰
اصفهان	۹۹,۲۱۰	۸۴,۷۴۶	۱۰۱,۵۵۱	۱۳,۶۲۵
البرز	۳۳,۸۱۴	۳۲,۷۱۹	۳۴,۴۶۱	۲۱,۵۷۶
ایلام	۱۱,۴۵۰	۷۹۵	۱۱,۹۱۰	۲۲۴
بوشهر	۱۵,۹۴۷	۳,۹۷۲	۱۶,۴۵۲	۵۴۴
تهران	۳۰۷,۷۸۳	۳۰۲,۲۶۶	۳۰۹,۶۸۶	۲۹۹,۸۲۷
چهارمحال و بختیاری	۱۶,۰۷۴	۳,۱۰۹	۱۶,۹۳۰	۴۹۸
خراسان جنوبی	۱۵,۸۲۶	۴۱۹	۱۶,۴۸۹	۳
خراسان رضوی	۱۱۱,۵۸۴	۹۰,۵۹۲	۱۱۵,۰۶۴	۱۳,۳۵۴
خراسان شمالی	۱۱,۵۱۷	۲,۹۴۵	۱۲,۱۶۲	۴۰۲
خوزستان	۶۲,۶۱۳	۵۵,۸۷۶	۶۴,۳۳۵	۱۳,۷۴۴
زنجان	۱۸,۰۹۵	۷,۲۸۸	۱۸,۶۵۷	۷۹۲

۱۳۹۹		۱۳۹۸			استان	
افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه		کل حقوق بگیران	افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه			کل حقوق بگیران
درصد از حقوق بگیران استان	تعداد	تعداد	تعداد	درصد از حقوق بگیران استان		تعداد
۱٪	۱۳۴	۱۹,۹۵۶	۷٪	۱,۳۵۳	۱۹,۵۷۳	سمنان
۱۸٪	۴,۹۷۱	۳۷,۳۷۰	۸۴٪	۲۱,۷۰۷	۲۵,۹۴۱	سیستان و بلوچستان
۱۰٪	۱۰,۲۱۰	۱۰۱,۳۴۱	۷۷٪	۷۶,۷۴۵	۹۹,۴۰۰	فارس
۳٪	۶۰۷	۱۸,۳۳۸	۳۳٪	۵,۶۴۲	۱۷,۸۸۱	قزوین
۷٪	۱,۰۸۳	۱۴,۵۵۰	۶۱٪	۸,۴۹۷	۱۳,۹۹۳	قم
۵٪	۱,۲۰۴	۲۵,۰۲۶	۴۲٪	۹,۸۶۹	۲۳,۷۴۳	کردستان
۰٪	۱۵۵	۵۵,۹۱۵	۵٪	۲,۶۶۸	۵۴,۶۰۵	کرمان
۱۰٪	۳,۵۴۶	۳۶,۹۹۸	۷۰٪	۲۵,۳۳۶	۳۶,۰۱۷	کرمانشاه
۴٪	۴۹۵	۱۳,۶۴۶	۱۹٪	۲,۴۳۴	۱۳,۰۸۰	کهگیلویه و بویراحمد
۸٪	۲,۵۷۰	۳۱,۱۱۲	۷۰٪	۲۰,۹۸۶	۳۰,۰۸۶	گلستان
۴٪	۲,۷۶۷	۶۹,۰۸۴	۴۲٪	۲۸,۲۷۴	۶۷,۹۱۸	گیلان
۳٪	۱,۰۰۷	۳۰,۲۱۸	۱۴٪	۴,۱۷۴	۲۹,۳۱۶	لرستان
۱۶٪	۱۲,۴۰۳	۷۷,۵۷۹	۹۰٪	۶۷,۷۷۲	۷۵,۷۱۰	مازندران
۴٪	۱,۱۰۵	۲۷,۶۶۰	۳۳٪	۸,۹۲۴	۲۷,۲۱۳	مرکزی
۶٪	۱,۰۳۴	۱۶,۷۳۷	۳۸٪	۶,۰۶۲	۱۵,۹۶۹	هرمزگان
۱۳٪	۴,۶۶۶	۳۵,۰۱۲	۸۲٪	۲۷,۸۰۲	۳۳,۸۳۴	همدان
۱٪	۲۶۵	۲۵,۳۶۱	۸٪	۱,۹۱۶	۲۴,۹۱۸	یزد
۲۸٪	۴۱۸,۲۴۷	۱,۴۹۰,۶۱۶	۶۵٪	۹۴۲,۱۴۹	۱,۴۵۶,۱۱۵	کل حقوق بگیران

منبع: محاسبات پژوهش بر مبنای داده‌های هزینه-درآمد خانوار مرکز آمار و اطلاعات حقوق بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری

مشاهده می‌شود در آبان ۱۳۹۸ نزدیک به ۶۵ درصد حقوق‌بگیران، دریافتی کمتر از متوسط مخارج خانوار با سرپرست سالمند داشته‌اند که در ۸ استان اصفهان، البرز، تهران،

خراسان رضوی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، مازندران و همدان این رقم به بیش از ۸۰ درصد حقوق بگیران استان می‌رسید. تهران و البرز به ترتیب با ارقام ۹۸ و ۹۶ درصد در صدر قرار دارند که نشان می‌دهد تقریباً تمام حقوق بگیران در این دو استان حقوقی کمتر از متوسط هزینه‌ها داشته‌اند.^۱

افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ این نسبت را به صورت چشمگیری بهبود داده است به طوری که نسبت حقوق بگیران با دریافتی کمتر از متوسط هزینه از ۶۵ درصد به ۲۸ درصد کاهش یافته است. در سطح استان نیز تغییرات قابل توجه است و به جز دو استان البرز و تهران در سایر استان‌ها کمتر از ۲۰ درصد حقوق بگیران با حقوق کمتر از مخارج متوسط درگیر هستند. برای درک بهتر این روند کافی است دو استان البرز و تهران را از محاسبات خارج کنیم. در این حالت در آبان ۱۳۹۸ در سایر استان‌ها ۵۶ درصد حقوق بگیران، دریافتی کمتر از مخارج داشته‌اند که در آبان ۱۳۹۹ این نسبت به ۸ درصد کاهش یافته است. با این وجود در استان تهران حتی افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ نتوانسته این نسبت را با تغییر قابل توجهی همراه کند.

۶- کفایت مزایا با توجه به هزینه مسکن

بررسی اجزای سبد مخارج خانوار نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین اقلام این سبد مربوط به مخارج مسکن است، به طوری که سهم این بخش از مخارج در کل سبد خانوار برای استانی مانند تهران در سال‌های گذشته به ۵۰ درصد نیز رسیده است. از این رو، در صورتی که خانواری بتواند مسکن ملکی در اختیار داشته باشد این امکان را دارد که هزینه‌های خود را به میزان قابل توجهی کاهش دهد. این موضوع از منظر کفایت حقوق بازنشستگی اهمیت فراوانی دارد. همان‌طور که گفته شد در بررسی کفایت مزایا از منظر جلوگیری از فقر، درآمد حاصل از دارایی افراد نقش دارد در نتیجه اگر شرایط افراد در زمان اشتغال به گونه‌ای باشد که بتوانند بخشی از درآمد خود را در قالب

۱. در این برابره باید توجه داشت که خانوارها منابع درآمدی گوناگونی دارند و حتی برای خانوارهایی که سرپرست آنها شاغل است نیز کمتر از ۵۰ درصد هزینه‌ها از محل درآمد ناشی از شغل یا حقوق‌بگیری تأمین می‌شود و منابع دیگر درآمدی سهم مهمی در تأمین مخارج خانوارها صرف نظر از شاغل یا بازنشسته دارد و باید برای مقایسه دقیق‌تر سایر منابع درآمدی خانوارهای بازنشسته را مورد بررسی قرار داد.

مسکن پس انداز کنند می‌توانند در دوران سالمندی بخشی از هزینه‌ها را از این طریق پوشش دهند^۱. بر همین مبنا، در این بخش از گزارش فرض شده خانوار دارای مسکن است و در نتیجه مخارج مسکن احتسابی از کل سبد هزینه‌ای حذف شده و سپس هزینه خالص خانوار بدون محاسبه مخارج مسکن با میانگین درآمد مقایسه شده است. اطلاعات این محاسبه به تفکیک استان در جدول (۷) خلاصه شده است.

ارقام جدول نشان می‌دهد با لحاظ کردن مالکیت مسکن کفایت مزایا افزایش پیدا می‌کند و این افزایش برای استان تهران بیش از سایر استان‌هاست؛ به طوری که نسبت میانگین حقوق ماهانه به میانگین هزینه در آبان ۱۳۹۸ از ۴۴ درصد به ۱۰۱ درصد و برای آبان ۱۳۹۹ به ۱۴۵ درصد می‌رسد. مقایسه این رقم با ارقام جدول (۳) نشان می‌دهد در صورتی که فرد دارای مسکن باشد کفایت مزایا حتی در مقایسه با خط فقر، بالاتر خواهد بود. در جدول (۳) مزایای بازنشستگی در شهر تهران معادل ۹۱ درصد خط فقر در آبان ۱۳۹۸ بود در حالی که میانگین حقوق نسبت به مخارج خانوار در صورتی که خانوار دارای مسکن باشد ۱۰۱ درصد است. بررسی دقیق‌تر نشان می‌دهد با حذف هزینه‌های مسکن برای خانوارهای با سرپرست سالمند در استان تهران هزینه خانوار نزدیک به ۶۰ درصد کاهش پیدا می‌کند و به تناسب آن کفایت مزایا افزایش می‌یابد. این موضوع بار دیگر اهمیت مسکن را در سبد خانوار نشان می‌دهد. در مقیاس کشوری نیز در صورتی که مالکیت مسکن مورد توجه قرار گیرد حقوق بازنشستگی به طور متوسط ۱۳۱ درصد از هزینه‌ها را در سال ۱۳۹۸ و ۱۹۰ درصد را در سال ۱۳۹۹ (مقطع آبان) پوشش می‌دهد، که در مقایسه با وضعیتی که خانوار اجبار به پرداخت واقعی مخارج مسکن دارد، سطح کفایت بالاتری را نمایندگی می‌کند.

۱. برای آشنایی با شیوه محاسبه مخارج مسکن ملکی رجوع شود به گزارش بررسی کفایت مزایای بازنشستگی با در نظر گرفتن مالکیت مسکن برای سالمندان:

جدول ۷- نسبت میانگین حقوق حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری به متوسط هزینه خانوار (ماهانه) بدون هزینه مسکن به تفکیک استان- آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- ریال- درصد

استان	۱۳۹۸		۱۳۹۹	
	نسبت میانگین به هزینه مسکن	میانگین	نسبت میانگین به هزینه مسکن	میانگین
آذربایجان شرقی	۲۰,۶۲۵,۰۴۳	۳۰,۰۱۱,۸۱۴	۱۴۶٪	۵۵,۷۵۰,۹۶۴
آذربایجان غربی	۱۷,۸۲۲,۰۶۵	۳۰,۶۸۸,۳۰۸	۱۷۲٪	۵۶,۸۵۳,۰۷۶
اردبیل	۱۶,۸۱۳,۳۶۰	۳۰,۶۱۶,۴۵۶	۱۸۲٪	۵۶,۹۰۸,۹۸۳
اصفهان	۲۲,۷۶۶,۹۳۴	۲۹,۹۵۴,۷۲۷	۱۳۲٪	۵۶,۰۸۹,۵۷۱
البرز	۲۶,۶۸۷,۴۸۱	۲۹,۶۰۸,۶۲۸	۱۱۱٪	۵۵,۴۴۵,۱۶۵
ایلام	۱۷,۵۳۳,۴۸۵	۳۲,۳۸۳,۵۷۴	۱۸۵٪	۶۰,۵۶۴,۵۰۸
بوشهر	۱۸,۷۵۶,۳۹۰	۳۰,۷۳۴,۸۳۷	۱۶۴٪	۵۶,۹۹۴,۷۵۴
تهران	۲۹,۶۹۸,۸۴۰	۲۹,۹۶۳,۳۱۳	۱۰۱٪	۵۵,۴۹۰,۷۵۶
چهارمحال و بختیاری	۲۰,۴۹۳,۸۷۵	۳۱,۶۸۵,۱۸۸	۱۵۵٪	۵۸,۵۲۳,۸۳۳
خراسان جنوبی	۱۴,۴۸۰,۹۵۸	۳۱,۲۵۴,۵۲۵	۲۱۶٪	۵۷,۹۳۰,۲۵۱
خراسان رضوی	۲۲,۸۱۲,۲۱۹	۳۰,۵۷۸,۴۷۹	۱۳۴٪	۵۶,۶۲۶,۲۳۳
خراسان شمالی	۲۰,۳۴۳,۰۳۴	۳۱,۲۱۶,۱۸۲	۱۵۳٪	۵۷,۴۴۳,۷۷۷
خوزستان	۲۸,۴۳۱,۷۸۰	۳۰,۴۹۰,۰۶۵	۱۰۷٪	۵۶,۳۷۴,۶۹۳
زنجان	۲۰,۷۶۱,۲۲۵	۳۰,۰۲۵,۵۰۸	۱۴۵٪	۵۵,۴۱۳,۷۶۶
سمنان	۱۵,۸۴۳,۹۸۳	۲۹,۷۶۳,۵۲۶	۱۸۸٪	۵۵,۱۵۰,۴۳۷
سیستان و بلوچستان	۲۵,۳۴۲,۵۹۱	۲۹,۸۸۲,۵۱۵	۱۱۸٪	۵۴,۷۶۷,۸۶۰
فارس	۱۹,۰۶۹,۲۳۹	۳۰,۰۵۷,۷۴۱	۱۵۸٪	۵۵,۸۹۹,۹۸۵
قزوین	۱۸,۲۵۱,۹۶۰	۲۹,۸۲۹,۸۹۶	۱۶۳٪	۵۵,۴۲۳,۴۳۲
قم	۲۰,۶۰۷,۵۵۲	۳۰,۳۲۸,۶۷۴	۱۴۷٪	۵۶,۳۸۸,۶۱۱
کردستان	۲۰,۹۰۷,۷۳۲	۳۰,۱۳۶,۵۶۵	۱۴۴٪	۵۵,۶۹۳,۳۲۰
کرمان	۱۵,۱۳۶,۷۱۸	۳۰,۲۸۴,۴۲۶	۲۰۰٪	۵۶,۱۲۰,۴۶۰
کرمانشاه	۲۱,۹۸۶,۱۵۴	۳۰,۴۴۲,۵۳۸	۱۳۸٪	۵۶,۲۲۲,۳۵۶

۱۳۹۹			۱۳۹۸			استان
نسبت میانگین به هزینه	هزینه بدون مسکن	میانگین	نسبت میانگین به هزینه	هزینه بدون مسکن	میانگین	
%۲۳۶	۲۵,۲۸۴,۴۵۴	۵۹,۷۵۴,۵۱۴	%۱۶۲	۱۹,۸۹۹,۰۸۷	۳۲,۱۸۵,۰۳۳	کهگیلویه و بویراحمد
%۱۹۶	۲۸,۹۵۹,۸۹۶	۵۶,۶۶۰,۹۶۹	%۱۳۶	۲۲,۴۰۹,۲۲۸	۳۰,۳۸۸,۲۳۷	گلستان
%۲۴۸	۲۲,۳۴۵,۸۴۳	۵۵,۴۵۲,۷۰۵	%۱۶۸	۱۷,۷۱۵,۰۰۳	۲۹,۸۱۳,۰۱۷	گیلان
%۲۴۷	۲۲,۶۹۸,۱۳۹	۵۵,۹۷۴,۰۲۰	%۱۷۱	۱۷,۶۷۸,۸۶۰	۳۰,۱۹۱,۴۴۳	لرستان
%۱۷۵	۳۲,۳۰۳,۹۷۰	۵۶,۵۷۱,۱۸۷	%۱۱۷	۲۵,۸۸۲,۲۹۹	۳۰,۲۵۶,۸۵۵	مازندران
%۲۱۱	۲۵,۹۲۷,۶۵۸	۵۴,۷۷۷,۵۷۳	%۱۴۳	۲۰,۷۵۶,۳۰۹	۲۹,۶۳۹,۰۸۳	مرکزی
%۲۰۳	۲۶,۷۳۸,۲۰۸	۵۴,۳۱۶,۰۷۹	%۱۴۹	۱۹,۹۰۸,۶۹۶	۲۹,۷۳۰,۲۶۱	هرمزگان
%۲۱۱	۲۶,۴۰۱,۶۹۷	۵۵,۸۳۴,۵۳۲	%۱۴۵	۲۰,۷۷۰,۶۸۳	۳۰,۱۰۵,۸۲۴	همدان
%۲۶۸	۲۱,۷۸۲,۴۵۰	۵۸,۳۶۴,۹۸۵	%۱۷۹	۱۷,۳۷۳,۹۵۵	۳۱,۰۷۰,۲۸۲	یزد
%۱۹۰	۲۹,۵۱۶,۹۷۶	۵۶,۰۹۴,۵۰۳	%۱۳۱	۲۳,۱۱۳,۵۱۱	۳۰,۲۱۷,۳۳۴	کل کشور

بر اساس استدلالی که در بخش‌های قبل به آن اشاره شد، لازم است در کنار بررسی نسبت میانگین‌ها تعداد افراد کمتر از خط فقر نیز به صورت مجزا مورد بررسی قرار گیرد. این اطلاعات در جدول (۸) خلاصه شده است. بر مبنای این معیار سنجش، با وجود بهبود کیفیت مزایا، در آبان ۱۳۹۸ در استان‌های تهران، خوزستان، البرز و سیستان و بلوچستان بیش از ۲۰ درصد حقوق بگیران با دریافتی کمتر از هزینه (با حذف هزینه مسکن) روبه‌رو بوده‌اند. در صورتی که تعداد مطلق افراد با حقوق کمتر از هزینه را در استان‌ها در نظر داشته باشیم، استان‌های تهران، خوزستان و مازندران بیشترین تعداد حقوق‌بگیرانی را دارند که دریافتی حقوق آنها کمتر از هزینه حتی بدون مخارج مسکن بوده است. در مقیاس کلی، از مجموع حقوق بگیران صندوق در آبان ۱۳۹۸، معادل ۲۱ درصد آنها حتی در صورتی که مالک مسکن باشند، دریافتی کمتر از هزینه داشته‌اند. در آبان ۱۳۹۹ با افزایش حقوق و متناسب‌سازی این نسبت بهبود یافته و تنها ۲.۷ درصد از حقوق‌بگیران، دریافتی کمتر از هزینه (در صورت مالکیت مسکن) داشته‌اند. در استان تهران که در این شاخص نیز وضعیت نامطلوب‌تری

نسبت به سایر استان‌ها داشته است، کمتر از ۱۰ درصد حقوق‌بگیران در صورتی که مالک مسکن باشند حقوق کمتر از مخارج ماهانه دریافت می‌کنند. این نسبت برای استان‌های خوزستان (۴.۸ درصد) سیستان و بلوچستان (۴.۶ درصد) و البرز (۳.۸ درصد) نیز با کاهش قابل توجه همراه بوده است. در کل، این جدول نیز تأیید می‌کند در صورت مالکیت مسکن کفایت حقوق بازنشستگی وضعیت بهتری حتی در مقایسه با خط فقر دارد (در آبان ۱۳۹۹، ۷ درصد حقوق‌بگیران صندوق درآمدی کمتر از خط فقر استان دارند که این نسبت در صورتی که متوسط هزینه منهای هزینه مسکن جایگزین خط فقر شود، به ۲.۷ درصد کاهش می‌یابد). به عبارت دیگر نقش مسکن در کفایت مزایا را نمی‌توان نادیده انگاشت.

جدول ۸- تعداد و نسبت حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری با حقوق کمتر از مخارج متوسط بدون هزینه مسکن (ماهانه) به تفکیک استان- آبان ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- نفر- درصد

استان	۱۳۹۸		۱۳۹۹	
	افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه بدون مسکن		افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه بدون مسکن	
	تعداد	درصد از حقوق‌بگیران استان	تعداد	درصد از حقوق‌بگیران استان
آذربایجان شرقی	۷۳,۹۱۰	۴%	۷۵,۹۸۰	۰.۲%
آذربایجان غربی	۴۸,۷۴۶	۲%	۴۹,۹۴۷	۰.۰%
اردبیل	۲۰,۳۴۹	۱%	۲۱,۱۸۹	۰.۰%
اصفهان	۹۹,۲۱۰	۸%	۱۰۱,۵۵۱	۰.۸%
البرز	۳۳,۸۱۴	۳۲%	۱,۳۱۲	۳.۸%
ایلام	۱۱,۴۵۰	۲%	۱۱,۹۱۰	۰.۰%
بوشهر	۱۵,۹۴۷	۳%	۱۶,۴۵۲	۰.۰%
تهران	۳۰۷,۷۸۳	۶۶%	۲۹,۴۴۳	۹.۵%
چهارمحال و بختیاری	۱۶,۰۷۴	۴%	۱۶,۹۳۰	۰.۱%
خراسان جنوبی	۱۵,۸۲۶	۰%	۱۶,۴۸۹	۰.۰%

۱۳۹۹		۱۳۹۸		استان		
افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه بدون مسکن		افراد با حقوق کمتر از متوسط هزینه بدون مسکن				
درصد از حقوق بگیران استان	تعداد	درصد از حقوق بگیران استان	تعداد			
۰.۷٪	۸۱۸	۱۱۵,۰۶۴	۸٪	۸,۷۰۴	۱۱۱,۵۸۴	خراسان رضوی
۰.۲٪	۲۰	۱۲,۱۶۲	۴٪	۴۳۷	۱۱,۵۱۷	خراسان شمالی
۴.۸٪	۳,۰۶۶	۶۴,۳۳۵	۳۹٪	۲۴,۴۰۳	۶۲,۶۱۳	خوزستان
۰.۲٪	۳۰	۱۸,۶۵۷	۵٪	۹۱۴	۱۸,۰۹۵	زنجان
۰.۰٪	۴	۱۹,۹۵۶	۰٪	۶۲	۱۹,۵۷۳	سمنان
۴.۶٪	۱,۲۴۸	۲۷,۳۷۰	۲۱٪	۵,۴۱۳	۲۵,۹۴۱	سیستان و بلوچستان
۰.۰٪	۵۰	۱۰۱,۲۴۱	۳٪	۳,۲۸۹	۹۹,۴۰۰	فارس
۰.۰٪	۵	۱۸,۳۳۸	۲٪	۴۲۱	۱۷,۸۸۱	قزوین
۰.۲٪	۲۲	۱۴,۵۵۰	۵٪	۷۴۸	۱۳,۹۹۳	قم
۰.۳٪	۶۷	۲۵,۰۲۶	۵٪	۱,۲۶۱	۲۳,۷۴۳	کردستان
۰.۰٪	۱۴	۵۵,۹۱۵	۰٪	-	۵۴,۶۰۵	کرمان
۱.۰٪	۳۷۳	۳۶,۹۹۸	۷٪	۲,۴۳۳	۳۶,۰۱۷	کرمانشاه
۰.۰٪	۳	۱۳,۶۴۶	۴٪	۴۸۶	۱۳,۰۸۰	کهگیلویه و بویراحمد
۱.۰٪	۳۲۴	۳۱,۱۱۲	۷٪	۲,۰۰۶	۳۰,۰۸۶	گلستان
۰.۰٪	۱۰	۶۹,۰۸۴	۲٪	۱,۰۷۲	۶۷,۹۱۸	گیلان
۰.۰٪	۸	۳۰,۲۱۸	۳٪	۷۶۷	۲۹,۳۱۶	لرستان
۲.۴٪	۱,۸۷۷	۷۷,۵۷۹	۱۹٪	۱۴,۴۰۲	۷۵,۷۱۰	مازندران
۰.۱٪	۱۵	۲۷,۶۶۰	۶٪	۱,۵۲۹	۲۷,۲۱۳	مرکزی
۰.۴٪	۶۰	۱۶,۷۳۷	۶٪	۹۰۱	۱۵,۹۶۹	هرمزگان
۰.۲٪	۸۷	۳۵,۰۱۲	۵٪	۱,۷۶۷	۳۳,۸۳۴	همدان
۰.۰٪	۴	۲۵,۳۶۱	۱٪	۱۸۲	۲۴,۹۱۸	یزد
۲.۷٪	۳۹,۸۵۸	۱,۴۹۰,۶۱۶	۲۱٪	۲۹۸,۸۹۳	۱,۴۵۶,۱۱۵	کل کشور

۷- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

این گزارش به بررسی وضعیت کفایت مزایا در صندوق بازنشستگی کشوری در دو مقطع آبان ۱۳۹۸ و آبان ۱۳۹۹ پرداخته است. برای این منظور حقوق دریافتی حقوق‌بگیران صندوق در دو دوره یاد شده در نسبت با چند معیار هزینه‌ای، مقایسه شد. معیار نخست که بیشترین ارتباط را نیز با مفهوم کفایت مزایا دارد، خط فقر بود. از آنجا که خط فقر برای استان‌های مختلف کشور به دلیل تفاوت در هزینه‌های پایه‌ای متفاوت است، این رقم به صورت استانی با استناد به داده‌های مرکز پژوهش‌های مجلس محاسبه شد. نتایج نشان می‌دهد در استان‌هایی که خط فقر بالاتری دارند ریسک فقر برای حقوق‌بگیران صندوق در سال ۱۳۹۸ جدی بوده، که این ریسک با افزایش حقوق در سال ۱۳۹۹ کمتر شده است. البته در هر دو سال ریسک فقر برای حقوق‌بگیران صندوق نسبت به کل جامعه کمتر بوده است. معیار دوم که سطح بالاتری از کفایت مزایا را نمایندگی می‌کند، مقایسه حقوق دریافتی با متوسط مخارج خانواری بود که سرپرست سالمند دارد. این بررسی نشان داد در سال ۱۳۹۸ تقریباً تمام حقوق‌بگیران در استان‌های تهران و البرز دریافتی کمتری از متوسط هزینه استان داشته‌اند؛ هرچند این نسبت در سال ۱۳۹۹ بهبود یافته است (مقطع آبان). معیار سوم مقایسه حقوق بازنشستگان با مخارج خانوار در وضعیتی است که فرض شود خانوار مالک مسکن است و هزینه‌ای برای اجاره مسکن نمی‌پردازد. نتایج این بررسی نشان داد که در این حالت شاخص حقوق به مخارج نسبت به دو معیار دیگر وضعیت بسیار بهتری پیدا می‌کند به طوری که در سال ۱۳۹۹ و پس از متناسب‌سازی کمتر از ۳ درصد بازنشستگان دریافتی کمتر از مخارج دارند.

مجموع نتایج نشان می‌دهد متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی در سال ۱۳۹۹ باعث افزایش کفایت مزایا در میان حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری شده است؛ اما در صورتی که هدف از این سیاست بهبود وضعیت کفایت مزایا باشد، می‌توان سیاست‌ها را به صورت هدفمندتر پیش برد و برای مثال بر گروه‌هایی با حقوق کمتر و مخارج بالاتر تمرکز داشت و/یا مخارج را به سمت تأمین مسکن برای سالمندان هدایت کرد. در این صورت با احتمال بالاتری این سیاست با کاهش فقر در میان حقوق‌بگیران همراه خواهد بود.

تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، کوچه محوی، پلاک ۴، واحد ۱۰۱

تلفن: ۰۲۱-۲۲۷۰۳۴۶۵	دورنگار: ۰۲۱-۲۲۷۰۲۹۰۳
info@saba-psi.ir	www.saba-psi.ir